

СЕКЦІЯ 8 КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.33

ВІДМЕЖУВАННЯ ПОСЯГАННЯ НА ЖИТТЯ ПРЕДСТАВНИКА ІНОЗЕМНОЇ ДЕРЖАВИ ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ

Акулова Н.В., аспірант
ВНЗ «Національна академія управління»

Стаття присвячена дослідженню проблем, пов'язаних із кваліфікацією та відмежуванням посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443 КК України) від суміжних складів злочинів. Даються науково обгрунтовані рекомендації щодо правильної кваліфікації злочинних діянь, передбачених статтями 112, 443 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: кримінальне право, відмежування, посягання на життя представника іноземної держави, посягання на життя державного чи громадського діяча.

Статья посвящена исследованию проблем, связанных с квалификацией и отграничением посягательства на жизнь представителя иностранного государства (ст. 443 УК Украины) от смежных составов преступлений. Даются научно обоснованные рекомендации по правильной квалификации преступных деяний, предусмотренных статьями 112, 443 Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: уголовное право, отграничение, посягательство на жизнь представителя иностранного государства, посягательство на жизнь государственного или общественного деятеля.

Akulova N.V. DELIMITATION ATTEMPT ON THE LIFE REPRESENTATIVES OF FOREIGN STATES FROM ADJACENT THE CRIMES

The article investigates the problems related to the qualifications and delineated encroachment on the life of a representative of a foreign state (it. 443 of the Criminal Code of Ukraine) from related offenses. We give evidence-based recommendations for correct qualification of the offenses provided for in items 112, 443 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: criminal law, delimitation, violence to life a representative of a foreign state, encroachment on the life of a statesman or public figure.

Постановка проблеми. У Кримінальному кодексі України в умовній системі посягань на життя виділяються умисні посягання на життя спеціального суб'єкта, діяльність якого визначається чіткими рамками державних, службових та інших повноважень (державна, громадська діяльність, службові обов'язки, обов'язки з військової служби, діяльність щодо охорони громадського порядку, здійснення правосуддя, пов'язана з наданням правової допомоги тощо). Такі посягання в науковому середовищі часто називають «спеціальними» вбивствами. У даних спеціальних нормах зміст такої ознаки, як потерпілий, більш конкретизований порівняно зі змістом відповідної ознаки складу злочину, закріпленого в загальній нормі. У таких випадках вчинене кваліфікується за спеціальною нормою, за якою особа в подальшому несе кримінальну відповідальність [1, с. 207].

Наявність в українському кримінальному законі таких спеціальних норм (статті 112, 348, 379, 400, 443 КК України) дає можливість через об'єкт посягання точніше встановити мотиви та мету злочинного посягання на життя, коли вбивство використовується як спосіб впливу на певні державно-владні

відносини та інститути. Крім того, ці норми мають очевидно виражений превентивний характер. Тому їх присутність у вітчизняному кримінальному кодексі є рисою, швидше за все, позитивною, порівняно із законодавством країн континентальної Європи. Життя людини в таких нормах виступає додатковим безпосереднім об'єктом [2, с. 13].

Ступінь розробленості проблеми. Різні аспекти проблеми кримінально-правової охорони життя представника іноземної держави досліджувались вітчизняними фахівцями: П.П. Андрушком, В.О. Навроцьким, В.І. Осадчим, М.І. Пановим, В.В. Сташисом, Є.Л. Стрельцовим, М.І. Хавронюком, С.С. Яценко та іншими. Незважаючи на те, що праці представлених авторів мають велике наукове та практичне значення, залишається багато невирішених питань стосовно оптимізації відповідальності за посягання на життя представника іноземної держави.

Метою статті є розкриття проблеми відмежування досліджуваного злочину від суміжних складів злочинів з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової науки.

Виклад основного матеріалу. Аналіз закону і літературних джерел дозволяє зробити деякі висновки щодо ознак, що характеризують

ють поняття представника іноземної держави в новому КК України:

– представником іноземної держави варто вважати представника будь-якої іноземної держави, незалежно від суспільного і державного ладу і ідеології;

– представник іноземної держави – це особа іноземного громадянства. Їм не може бути громадянин України;

– це особа, що перебуває в Україні з офіційним візитом;

– представник іноземної держави – це особа, що користується правом представництва і захисту інтересів своєї держави, правом ведення переговорів із вищими органами державної влади в Україні, а також інші особи, що мають міжнародний захист [3, с. 578].

До представників іноземної держави відносяться: глави держав і представництв, глави і члени урядових делегацій, міністри, дипломатичні представники – тобто особи, що можуть виступати від імені іноземної держави чи за її дорученням.

Як і у випадку посягання на життя державного чи громадського діяча, посягання на життя представника іноземної держави з об'єктивної сторони складається або з вбивства, або із замаху на вбивство представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист.

Фактичне досягнення кінцевих цілей, до яких прагнув винний (вплив на характер діяльності представників іноземних держав або інших осіб, які мають міжнародний захист, або на діяльність держав чи організацій, які вони представляють, або з метою провокації війни чи міжнародних ускладнень), для визнання злочину закінченим не потрібно.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується винятково навмисною виною. Оскільки диспозиція статті вказує на спеціальну мету діяння як на обов'язкову ознаку складу злочину (мета – вплив на характер діяльності представників іноземних держав або інших осіб, які мають міжнародний захист, або на діяльність держав чи організацій, які вони представляють), формою вини тут може бути лише прямиий умисел. Вчиняючи злочин, винний усвідомлює, що його дія носить суспільно небезпечний характер, що вона завдає шкоди миру, безпеці людства та міжнародному правопорядку. Винний передбачає, що наслідком діяння може бути негативне для України змінення характеру діяльності представників іноземних держав або інших осіб, які мають міжнародний захист, або негативна для України діяльність держав чи організацій, які ці держави представляють, або виникнення війни чи міжнародних ускладнень (розірвання дипломатичних відносин між Україною та іншою державою, розірвання договору між державами, розірвання міжнародних переговорів, інші види порушення нормальних взаємин між державами) [4, с. 809], і безпосередньо бажає, ставить перед собою зазначену спеціальну мету.

Як і у випадку посягання на життя державного чи громадського діяча, за умови характеристики психічного відношення винного до своїх дій і їх наслідків, тобто за умови пося-

гання на представника іноземної держави, не поєданого із зазначеною в законі метою (помста, користь тощо), винний повинен нести покарання за вбивство чи замах на вбивство відповідно до статей Кримінального кодексу, що передбачають відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи.

Так само, якщо дії винного переслідують указану в ст. 443 КК України спеціальну мету, то встановлення яких-небудь інших цілей не потрібно. Не мають значення для встановлення складу злочину також мотиви, що спонукали злочинця вчинити посягання на життя представника іноземної держави.

Складним є питання розмежування посягання на життя представника іноземної держави і терористичного акту: чи представляє таке посягання на життя представника іноземної держави із себе різновид звичайного політичного вбивства, або це вбивство терористичної спрямованості. Здається, що однозначно відповісти на це питання неможливо, на що вказують деякі автори [5, с. 82–93]. До злочинів терористичної спрямованості, як видно, їх можна відносити в тих випадках, коли вони служать засобом залякування, змушення влади іноземної держави до зміни політичного курсу. Якщо ж ускладнення міжнародних відносин відбувається саме по собі після вчиненого вбивства без яких-небудь попередніх і наступних зусиль до цього зацікавлених осіб, то такий акт варто визнавати політичним вбивством без ознак терористичної спрямованості, тому що в даному випадку характер вчиненого свідчить про визначену диверсійну спрямованість, але не терористичну, оскільки діяння відбувається з метою заподіяння збитку цим відносинам, а не з метою примушення до зміни цих відносин.

З іншого боку, якщо вбивство представника іноземної держави служить причиною ускладнення міжнародних відносин у результаті виниклого занепокоєння, недовіри тощо, то таке діяння несе на собі властивості терористичної спрямованості, а якщо ця обставина використовується лише як привід для здійснення фактично сформованого розриву відносин чи для розв'язання давно назрілого конфлікту, то має місце політичне вбивство без ознак терористичної спрямованості.

Так, вбивство спадкоємця австро-угорського престолу Франца Фердинанда і його дружини в червні 1914 року в м. Сараєво було використано австро-німецькими військами для розв'язання першої світової війни. Але чи мало це вбивство терористичну спрямованість і чи породило воно обстановку страху і недовіри між державами? Звичайно ж, ні. Війна між двома коаліціями (німецько-австрійським блоком і Антантою) була викликана крайнім загостренням протиріч у ході боротьби за сфери впливу, джерела силовини, ринки збуту, і коли б не це вбивство, було б інше вбивство чи інший привід. Факт вбивства спадкоємця ніяк не впливав на розміщення сил і взаємини держав, що потенційно давно вже знаходилися в стані війни, а тому це вбивство носить не терористичний, а політичний характер.

Але зовсім інший відтінок має вбивство лівим есером Я.Г. Блюмкіним у 1918 році посла Німеччини в РРФСР Вільгельма Мірбаха. Метою цього вбивства було створення обстановки страху і недовіри між урядами Німеччини і Росії після тільки що укладеного Брестського миру. Тут ясно просліджувалося прагнення за допомогою цього вбивства внести зміни у відносини між двома державами, і це прагнення мало під собою реальний ґрунт. По-перше, міждержавні відносини між Росією і Німеччиною тільки починали складатися (адже вони знаходилися в той період у стані війни одна з одною), і багато чого було незрозуміло і проблематично. До того ж, складності збільшувалися появою у світі нової держави з досі невідомим нікому політичним і економічним устроєм. По-друге, ліві есери реально могли впливати на розміщення сил, оскільки їхні представники були в уряді Росії. А тому вчинене вбивство стає засобом залякування і тиску, з одного боку, на уряд Німеччини, з іншого боку, – на уряд Росії, з метою примушення до зміни політичного курсу і повнення воєнних дій. Такі діяння з повною підставою можна віднести до таких, що мають терористичну спрямованість.

Висновок. Таким чином, у випадку повного співпадання об'єктивної сторони і деяких інших ознак, посягання на життя представника іноземної держави відрізняється від посягання на життя державного чи громадського діяча, по-перше, родовим та безпосереднім

об'єктом злочинного посягання. Так, посягання на життя представника іноземної держави є злочином проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку і безпосередньо спричиняє шкоду міжнародному авторитетові України, її зовнішній безпеці, порушує встановлений порядок міждержавних відносин через посягання на життя іноземної особи, яка є представником іноземної держави чи має міжнародний захист. Крім того, цей злочин має спеціальну мету, яка притаманна тільки йому – це вплив на характер діяльності перелічених осіб, або держав чи організацій, які вони представляють, або з метою провокації війни чи міжнародних ускладнень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сотула О.С. «Спеціальні» вбивства та інші злочини, пов'язані із посяганням на життя / О.С. Сотула // Право і суспільство. – 2015. – № 6-2. – Ч. 2. – С. 204–208.
2. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – Х. : Право, 2013. – Т. 2 : Особлива частина. – 2013. – 1040 с.
3. Кримінальне право України: Особлива частина : [підручник] / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – [4-те вид., переробл. і допов.]. – Х. : Право, 2010. – 608 с.
4. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар / [ОМ. Алієва, А.П. Бабий, Л.К. Гаврильченко, Т.О. Гончар, І.С. Доброход та ін.] ; відп. ред. Є.Л. Стрельцов. – [7-е вид., перероб. і допов.]. – Х. : Одиссей, 2011. – 824 с.
5. Смельянов В.П. Тероризм і злочини терористичної спрямованості / В.П. Смельянов. – Х. : Рубікон, 1997. – 176 с.